

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

YEREL YÖNETİMLERDE SUBSİDİARİTE İLKESİNİN ETKİLERİ VE UYGULANABİLİRLİĞİ*

Sezgi DEMİRKALE

Araştırma Görevlisi

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi

E-mail: sezgi.demirkale@hku.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-0368-229X

Ökkeş KARABURÇ

Av.Arb.

E-mail: okkes.karaburc@std.hku.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-4353-1568

Lamiha ÖZTÜRK¹

Dr.Öğr.Üyesi

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi

E-mail: lamiha.ozturk@hku.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-9724-5060

Öz

Değişen ve gelişen dünyanın dinamik yapısı, kaçınılmaz olarak toplum içinde yaşayan bireyleri ve yönetenleri etkilemiş, yeni yapılanmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ülkeler, çeşitli ortak amaçlarına birlikte ulaşabilmek için bir

---

* Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ **Sorumlu Yazar:** lamiha.ozturk@hku.edu.tr

Atf (APA): Demirkale, S., Karaburç, Ö. & Öztürk, L., (2022), Yerel Yönetimlerde Subsidiarite İlkesinin Etkileri ve Uygulanabilirliği, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 14 (1): 48-70, <https://doi.org/10.53881/hiad.1071282>

Lisans: Bu makalenin kullanım izni Creative Commons Attribution-NoCommercial-NoDerivs 3.0 Unported (CC BY-NC-ND3.0) lisansı aracılığıyla bedelsiz sunulmaktadır.

araya gelerek topluluklar kurmuş, bu topluluklara üye ülke vatandaşlarının aynı imkân ve şartlarda yaşamaları amacıyla uluslararası düzenlemelere gidilmiştir. Siyasal ve toplumsal alanlardaki demokratik küresel reformlar, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de etkili olmuştur. Toplumsal yönetim alanında demokratikleşme adına yapılan düzenlemeler, Türkiye’de eksikleri ile var olan yerel yönetim anlayışına subsidiarite ilkesini tanıtmıştır. Bu çalışmada, yerel yönetimlerin doğuşu ile ortaya çıkan yerellik anlayışının gelişimi, subsidiarite ilkesinin ortaya çıkışı ve etkileri incelenmiş, Türkiye’nin subsidiarite ilkesiyle tanışması, düzenlemeleri, uygulanabilirliği ve ilkenin muhtemel katkıları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Yerel yönetimler, subsidiarite, hizmette halka yakınlık, yetki ikamesi*

Alan Tanımı: *Kamu Hukuku, İdare Hukuku, Kamu Yönetimi*

EFFECTS AND APPLICABILITY OF THE PRINCIPLE OF SUBSIDIARITY IN LOCAL GOVERNMENTS

Abstract

The dynamic structure of society, its mutation and development inevitably affected individuals and leaders and caused the emergence of new structures. Countries have formed communities by coming together to achieve their various common goals and have entered into international agreements so that the citizens of these communities have the same opportunities and live in the same conditions. Global democratic reforms in the political and social fields have been effective in Turkey as in other countries. The regulations taken in the name of democratization in the field of social management introduced the principle of subsidiarity. This principle has allowed a better understanding of local communities that exists with its shortcomings in Turkey. The aim of this study is to better understand and identify the effects on local governments of the principle of subsidiarity. The development of understanding of the locality that emerged with the birth of local governments, underlines the importance and place of the principle of subsidiarity. The adoption and implementation of this principle in Turkey via its regulations is also one of the points analyzed in this paper.

Key Words: *Local governments, subsidiarity, closeness to the public in service, substitution of authority*

JEL Codes: H83

1. GİRİŞ

Subsidiarite, Latince kökenli bir kelime olup (subsidiarii) askeri bir düzende yedek birlik anlamına gelmektedir². Subsidiarii kelimesine eş anlamlı olan subsidium Antik Çağ'da askeri bir düzen çerçevesinde koruyan, yardımda bulunan veya destek veren anlamına gelmektedir³. Aristoteles "La Politique" adlı eserinde subsidiarii kavramının temellerini atmıştır (Millon- Delsol, 1992: 374). Bu anlamda, Aristoteles eserinde subsidiarite kavramını, bireyleri, aileleri ve köyleri kendi kendine yeterli olmaya çalışan ancak hiyerarşik olarak iç içe geçmiş, organik bir yapı olarak dile getirmektedir (Millon- Delsol, 1993: 4; Horace, 2014). Kavramsal olarak dile getirmemiş olsa da subsidiarite ilkesini Althusius Johannes'e borçluyuz (Friedrich, 1932:15; Endo, 1994:553). Althusius (1614) merkezi bir yapının karşısında bölgesel toplulukların özerkliğine vurgu yapmaktadır (Lejeune, 2015:739). Aristoteles subsidiarite fikrinin kişinin birey olarak kendi kendine yeterli olmaması (başka bir deyişle alt grupların tam özerkliğe erişememeleri) her bir bireyin ve grubun daha büyük bir gruba ait olma duygusunu pekiştirmesinden kaynaklandığını ileri sürmektedir (Millon-Delsol, 1993:4). Neticede karşılanamayan ihtiyaçların karşılanması adına bir görev dağılımı söz konusu olmaktadır (Aristoteles, 1874). "Bu anlamda kent, alt grupların eksiklerini telafi ederek vatandaşın konuşlandırılmasına ve gelişmesine olanak tanır." (Horace, 2014). Subsidiarite fikrinin gerekliliği bu şekilde anlam kazanmış olmaktadır.

Hanson (2011), subsidiarite ilkesini pozitif hukukun bir parçası olarak kabul etmektedir ve fonksiyonel subsidiarite ilkesinden bölgesel subsidiarite ilkesine geçişin gerçekleştiğini savunmaktadır. Bu anlamda, Antik Çağ'da benimsenen ve geliştirilen kavramdan uzaklaşıp yerel bir yönetimin yetersizliği karşısında başka bir üst gruba başvurulması ve birtakım yetkilerin devredilmesi söz konusudur (Rouvillois, 2005:7). Böylece, subsidiarite ilkesi, federal yapının bir parçası olarak tanımlanmaktadır (Martin, 2020:6). Subsidiarite, temel olarak toplumsal

² Le Grand Dictionnaire, <https://www.grand-dictionnaire-latin-francais.php?lemma=SUBSIDIARII100>, Erişim Tarihi: 10.02.2021.

³ Le Grand Dictionnaire, <https://www.grand-dictionnaire-latin-francais.php?parola=subsidium>, Erişim tarihi: 10.02.2021.

sorunları ele alma, toplumsal gereksinimleri karşılarken sunulan hizmetlerin realitesi, yönetenlerle kolay ve hızlı iletişim sağlaması açısından yönetim birimlerinin demokratikleşmesini sağlamakla ilişkilendirilmiştir.

'*Hizmette halka yakınlık, yetki ikamesi, subsidiarite*' gibi terimlerle dilimize geçen, ulus-devlet, bölgesel hükümetler, yerel yönetimler gibi siyasi yapıların, yalnızca ortak yararı korumak için gerekli durumlarda müdahale etmesi, yerine getirilemeyen görevleri daha hızlı ve etkin bir şekilde yerine getirmesi gerektiği anlamına gelen '*principle subsidiarity*', bireylere ihtiyaç duydukları hizmetleri geliştirme ve sunma imkânı için gerekli kaynakları vermenin önemini vurgulamaktadır. İlke, yerel yapıları, bireyleri güçlendiren ve çıkarlarını temsil eden, merkezi yönetim ile vatandaş arasındaki arabulucu yapılar olarak yorumlanmaktadır.

Bu çalışmada yerellik ile yerel yönetimin kavramsal çerçevesi ve tarihsel gelişimine yer verilecek, yerellik ilkesinin avantaj ve dezavantajları betimlenecektir. Subsidiarite ilkesinin ülkesel boyutta ortaya çıkışı ve Türkiye'nin bu konudaki yasal düzenlemeleri belirtilerek, ilkenin uygulanabilirliği hakkında görüşlere yer verilecektir.

2. SUBSİDİARİTE İLKESİNİN ULUSLARÜSTÜ BOYUTTA ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Subsidiarite fikri için orijinal bir kaynak belirlemek mümkün olmasa da Aristoteles'in düşüncelerinde açıkça belirtilmeden araştırılmış ve Aristotelesçi düşüncenin canlandırıcısı olarak kabul edilen Katolik teolog Thomas Aquinas tarafından daha da geliştirilmiştir (Roughneen, 2017: 9).

Thomas Aquinas, alt grupların eksikliklerini tamamlamak adına subsidiarite fikrini benimser ve dini bir boyut ekleyerek 16. yüzyılda subsidiarite fikrinin Protestan kilisesi tarafından dile getirilmesine vesile olur (Leurquin de Visscher, 2002: 23; D'Onorio, 1993: 12). Sosyal devletin ortaya çıkışıyla birlikte subsidiarite ilkesinden esinlenerek Katolik Kilisesi'nin sosyal doktrini yaygınlaşmaya başlamıştır (Neven, 2017 : 6). Papa Leo XIII 1891 yılında yayımlanan "Rerum novarum" adlı genelgesinde aşağıdaki ifadeler ile subsidiarite ilkesini açıklamaktadır:

"Ne bireyin ne de ailenin devlet tarafından özümsemesi adına, her ikisinin de Kamu düzenine ve başkasına zarar vermediği sürece özgürce hareket edebilmesi gerekmektedir. Ancak, topluluğu ve vatandaşları korumak yöneticilere kalmıştır...bunlar (kamu otoritesinin müdahalesi, kanunlar, vs.) istismları

bastırmak ve tehlikelerden kaçınmak için gerekli olanın ötesinde hiçbir şey ilerletmemeli veya taahhüt etmemelidir.” (Clergie, 1998:16).

Papa Pie XI, bu fikri geliştirerek yayımlanan genelgede ilk defa subsidiarite ilkesini açık bir şekilde ifade etmektedir (Quadragesimo anno, 1931). Papa Pie XI devletin müdahalesinin, vatandaşların bireysel anlamda özgürlüklerini korumakla sınırlı kalması koşuluyla subsidiarite ilkesini savunur (Neven, 2017:6). Daha yakın tarihe bakıldığında subsidiarite ilkesine yerel özerkliği garanti altına almak amacıyla başvurulduğu görülmektedir (Neven, 2017:6). Subsidiarite ilkesinin kabul görmüş ortak bir tanımının olmaması, ilkenin karmaşıklığını ve derinliğini göstermektedir. Bu zorluğun kaynağı, kuşkusuz ilkenin çok boyutlu (felsefesi, dini, politik, sosyal vs.) olmasıdır. İdare hukukunda, subsidiarite ilkesi, yetkilerin dikey olarak devredilmesi olarak tanımlanmaktadır (Pontier, 2003:27). Martin’e göre subsidiarite ilkesi, yakınlık prensibine dayanmaktadır (Martin, 2020:4). Alınan kararların ise vatandaşa olabildiğince yakın alınması gerekliliğini savunmaktadır (Martin, 2020:4). Avrupa Birliği Antlaşmasının önsözü bu yakınlık prensibine dayanarak subsidiarite ilkesini dile getirmektedir (Martin, 2020:4). Bu anlamda, Avrupa Birliği Antlaşmasının 5. maddesi, subsidiarite ilkesinde birlik olarak eyleme gidilmesinin siyasi etkinlik açısından önem arz ettiğini vurgulamaktadır (Traité sur l’Union Européenne, 2012). Subsidiarite kavramının AB yasalarına girmesi, 7 Şubat 1992 tarihinde imzalanmış ve Kasım 1993’te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile olmuştur (Barlas ve Karagöz, 2007:157). Antlaşmada düzenlenen hususlardan bazıları, subsidiarite ilkesi kapsamında değerlendirilir. Bunlardan biri “*committee of the Regions*” (bölgeler komitesi) diğeri ise antlaşmanın başında yer alan “*...Resolved to continue the process of creating an ever closer union among the peoples of Europe, in which decisions are taken as closely as possible to the citizen in accordance with the principle of subsidiarity...*” (Avrupa halkları arasında subsidiarite ilkesine uygun olarak vatandaşlara mümkün olduğunca yakın bir şekilde bağlı olunarak daha yakın bir birlik oluşturma sürecini devam ettirmeye, karar verildi.) ifadesidir. Antlaşma metninde açıkça yer alan Committee of the Regions, subsidiarite ilkesinin amacını açıklamış ve amacın AB’nin üye ülkelerdeki çalışmalarını yerel yönetimler aracılığı ile daha işlevsel hale getirmek olduğunu belirtmiştir. AB salahiyetinin giderek artması, subsidiarite ilkesinden memnuniyetsizliğe neden olup ilke üzerindeki tartışmaları da artırmıştır (Metin ve Altan, 2011:3).

Subsidiarite ilkesinin yer aldığı bir diğer uluslararası anlaşma olan Amsterdam Antlaşması⁴, (ToA, Treaty of Amsterdam), AB üye ülkelerince, Maastricht Antlaşması'nda önemli değişikliklere gidilmesi sureti ile imzalanmıştır (Metin ve Altan, 2011:135). Antlaşmanın 5.maddesinde yer alan '*Birliğin hedeflerine, bu Antlaşma'da öngörüldüğü şekilde ve burada belirtilen koşullara ve zaman çizelgesine uygun olarak, Avrupa Topluluğunu kuran Antlaşma'nın 3b Maddesinde tanımlanan yetki ikamesi ilkesine saygı gösterilerek ulaşılacaktır.*' ifadesi ile subsidiarite ilkesine verilen öneme değinilmiş ayrıca Maastricht Antlaşmasında yer alan committee of the Region detaylandırılarak subsidiarite ilkesine dikkat çekilmiştir. Lizbon Antlaşması birçok anlamda tam bir reform düzeyinde değişiklik yapmış olmakla beraber (Metin ve Altan, 2011:131) subsidiarite ile alakalı düzenlemelerde de bulunmuştur.

3. YEREL YÖNETİMLER VE YERELLİK KAVRAMININ ÇERÇEVESİ

Yerellik, aynı çevreye ait olan, iç içe geçmiş topluluk bağlarını anlatmakla birlikte; ulus sınırları içerisinde, o sınırların yerlisi olan topluluğun ortak gereksinimlerinin giderilmesi gayesini taşıyan, kamu hizmetlerini ve mallarını veren, oradaki halk iradesi ile seçilen kurumlarca yönetilen birimlere de yerel yönetim adı verilmektedir (Akyol, 2012:5). Ortaya çıkma nedenleri toplumsal, ekonomik, siyasal ve yönetseldir (Tortop vd., 2016:17-18).

Daha geniş kapsamıyla Akyol yerel yönetimleri şu şekilde ifade etmektedir,

“Bir ülkenin sınırları içerisinde çeşitli kırsal ya da kentsel alanlarda faaliyet gösteren, bulunduğu bölgede yaşayan halkın mahalli nitelikli müşterek ihtiyaçlarını karşılayan, karar organları ve bazı durumlarda yürütme organı seçimle iş başına getirilen, yasalarla belirlenmiş görevlere ve yetkilere, özel gelire, bütçeye ve personele sahip, merkezi yönetimden bağımsız tüzel kişiliği olan yönetsel birimler” olarak tanımlamaktadır (Akyol, 2012:5).

Genel olarak yerel yönetimlerin kurulma nedeni üç ana hedefe ulaşmaktır: Bireylerin temel haklarını savunması, yönetimde verimliliğin sağlanması ve demokrasinin gerekliliklerinin yerine getirilmesi. Bu hedefler kapsamında yerel yönetimler başarılarını, verimlilik, özgürlük ve demokrasinin yerine getirilme ölçütleri ile tespit etmektedirler (Akyol, 2012:4-5). Merkezi yönetimin yerel halktan uzak olması, ulaşılamaması, ihtiyaçlarını dinleyememesi veya sorun çözmede geç kalması gibi olumsuzluklar, halkı yerel ölçekte gereksinimlerini

---

⁴ İmzalanma Tarihi 02.10.1997 Yürürlük Tarihi 01.05.1999

giderebileceği bir yapıya ihtiyaç duyar konuma getirmiştir. Bu gerekçeler, yerel yönetim ile demokrasinin ilişkisini ortaya koymaktadır (Aydın, 2011:12).

4. YERELLİK İLKESİNİN TARİHSEL SÜRECİ

Sanayi devrimi sonrası yaşanan teknolojik gelişmelerin üretim araçları üzerindeki etkileri ve toplumun sosyal yapısında yaşanan değişimlerin temelini oluşturan sanayi toplumu, Liberal Kapitalizm ve Marksizm doktrinlerini ortaya çıkarmıştır. Söz konusu bu ikili doktrinlerin neden olduğu krizler, refah devleti ve sosyal devlet hamleleriyle iyileştirilmeye çalışılmıştır. Bu dönemde endüstri toplumunun siyasi dünya görüşü şeklinde bilinen klasik liberalizm evrim geçirmiş ve bu süreçte toplum yapısal anlamda da değişim göstermiştir. Sanayi toplumu, tarımsal üretim ağırlıklı klasik toplum biçimini arkasında bırakmış ve sosyal, kültürel, ekonomik ve teknolojik sistemleri öncüllerinden tamamen farklı yeni bir toplum yapısı oluşturmuştur. Bu yapı, oldukça hareketli bir süreç geçirmiştir (Ökmen ve Baştan, 2004:210). Dolayısı ile söz konusu süreç, yerel yönetimlerin hizmetlerinin sunumu hususundaki önemini daha da yükseltmiştir.

4.1.Liberal Yaklaşım

Liberalizm, özgürlük, bireycilik, adalet, rıza, akıl, hoşgörü, çoğulculuk, sınırlı hükümet ve anayasacılık gibi kavramlara dayanır. Bu doğrultuda yerel yönetimlerin; özerklik, demokrasi, özgürlük, etkinlik, yeniden paylaşım gibi fikirlerden kaynaklandığı görülmektedir (Çelik ve Usta, 2010:127). Liberal düşünürlerce, yerel yönetimlerin Batı'da aşağıdan yukarıya doğru, kendi iç dinamikleri doğrultusunda ve devlete rağmen ortaya çıkarak geliştiği fikri ortaya koyulmuştur. Yerel yönetim organı Batı dünyasında toplumca ortaya koyulmuşken Doğu ülkelerindeyse devletçe üretilmiştir (Güler, 1993:89). John Stuart Mill, sağlıklı ve demokratik bir toplumdan söz edilebilmesi için güçlü ve özerk yerel yönetimlere ihtiyacı olduğu ve yerel yönetimlerin siyasal birer eğitim aracı oldukları fikrindedir (Oktay ve Pekküçükşen, 2009:174). Bir yerel yönetimin vazifesi ne olursa olsun, yerel yönetimlerin demokrasinin temel taşı oldukları fikrini savunmuştur (Öner, 2006:17). Liberalizm; yerel idareler demokrasinin temel ögesidir tezi üzerine kurulmuştur (Çelik ve Usta, 2010:127). Yerel yönetim, yerel halkın kendini direkt olarak yönetmesi hususunda ölçek küçüklüğünden dolayı yaşam alanı bulan bir sistemdir (Güler, 2006:34).

Son yıllarda insan etkinliklerinin mekânı aşması, insanların ve ekonomi dünyasının hareketliliği coğrafyada belirtilen sınırları kaldırması ve artık mekanlarında yönetim ölçeği özelliklerini yitirmektedir (Köse, 2004:7). Yerel

yönetimlerin önemi, ekonomik gelişmeler ve nüfusun artışı ile artmaktadır. Kentleşme süreci, kentsel nüfusta yaşanan hızlı artışın yanı sıra, söz konusu nüfusun niteliği ve bileşimi de devamlı değişmekte, özellikle büyük şehirlerin değişime uğrayan demografik yapıları, yerel gereksinimleri ve bunları etkili ve hızla bir biçimde yanıtlayabilecek organizasyon şemalarını da derin şekilde etkilemektedir. Özellikle endüstri ve ticaret sermayesinin yoğunlaştığı metropol bölgelerde yerel kaynaklı problemlerin çözümünün merkezi yönetim birimleri tarafından yapılması olanaksızlaşmakta, problemlerin yerinde çözülmesi gerekmekte ve bu gerçekliğin de yerel idarelerin işlevlerine ve gücüne artış etkisi getirmesi olağan bir durumdur (Köse, 2004:13).

Yerel yönetim birimleri, halka en yakın devlet organları oldukları için halkın yerel taleplerini kolaylıkla karşılayabilen ve yerel demokrasinin en net görüldüğü örgütlerdir (Çelik ve Usta, 2010:127). Özerklik sorunu, Weberci yaklaşıma göre iki boyutlu olarak incelenir. İlki yerel yönetimlerin merkezi yönetimden özerkliği, ikincisi ise yerel yönetimlerin yerel halktan özerkliğidir. Kaynak sahipliği açısından daha yoksul olan yerel yönetimler, merkezi yönetimle olan ilişkilerinde daha sınırlı bir özerkliğe sahiptir. Bunun yanında yerel yönetimler, kaynaklarını çoğunlukla merkezi yönetimlerden aldıkları için yerel halktan büyük oranda bağımsızlardır. Bu nedenle Weberci yaklaşım, merkezi yönetim ile yerel yönetimin çelişkilerini ortaya koyarak yerel yönetimlerin yerel halktan bağımsız olduğunu savunmaktadır (Şengül, 2009:157). Sonuç olarak Weberci yaklaşım paravanında merkezi ve yerel yönetimin arasındaki çelişkiler öne çıkarılmakta ve yerel idarecilerin yerel topluluklar karşısındaki özerkliği sorunu da eleştirel bir dille vurgulanmaktadır.

4.2. Sosyalist Yaklaşım

1980'li yılların başında gelişmekte olan yerel idari birimler hakkındaki Marksist açıklamalar, İngiliz sol düşüncesince şekillendirilmiştir (Güler, 2006:180). Bu yönde biçimlenen sosyalist yaklaşım 21. yy.da da güncelliğini korumaktadır. Yerel devlet kavramı ilk kez Cocburn tarafından dile getirilmiştir (Arslan, 2019:114). Bu düşünürün fikirleri ışığında seçilenlerden oluşan meclis ile yerel yönetim, kapitalist toplumlarda devletlerin adeta bel kemiği olarak nitelendirilir. Yerel devlet tanımı sadece yerel yönetimleri tanımlamamaktadır ve bunlarla birlikte devletin yerel taşra kuruluşlarını da bünyesinde barındırmaktadır.

Özerklik, yerel yönetimin çatısı altındayken zayıftır. Bu kurumlar geçmişten itibaren merkezi yönetime bağılıdır ve ulusal devletin parçaları şeklinde onun işlevini bölüşmektedirler (Güler, 2006:181). Kentlerin tüketimin yoğunlaştığı

bölgeler olması, yerel siyasete ve dolayısıyla yerel yönetim birimlerine bazı özgünlük ve özerklik hakları vermektedir. Yerelleşme sürecinin tanımlanmasında Castells, sınıfsal ilişkilerin ve kentlerdeki sosyal gelişmelerin göz önüne alınması gerektiğini savunmaktadır (Şengül, 1999:9-10).

Yerel-kent yönetimleri, 16. yüzyıldan bu yana ticaret ve endüstrinin yerel sınırlamalarla gelişmesini zorlaştırmaktayken, takip eden dönemlerde varlıkları için tehdit oluşturan devletin merkezileşmesine karşı ciddi anlamda direnmişlerdir (Güler, 1993:92-93). Feodal derebeylerinin siyasi iktidara sahip olduğu 15. ve 17. yüzyıl arası dönemde Batı Avrupa’da monarşik devletler orta çağdan kalan yerel ve kişisel imtiyazlar oluşumunu parçalayarak birçok köklü reform hareketleri hazırlamışlardır. Ancak feodal bir yapının içinde olan monarşiler, devletin merkezileşmesini sağlayacak projeleri uygulamakta yeterli olamamışlardır. Özellikle Osmanlı Devleti’nde 19. yüzyılda gerçekleşen yerel yönetim reformları tartışılırken, belediyelerin ilk olarak oturmuş bir yerel yönetim sistemi ile oluştuklarını göz önünde bulundurmamak gerekmektedir (Güler, 1993:93). Küresel sermaye, yerel satıcının aksine hammadde ve işgücü ihtiyacını çok ucuza karşılayabilmektedir. Bundan dolayı, üretimde yerel halkın da bulunması ve aynı zamanda küresel çaplı sermaye ile karşılaştığı bu savaş alanında ayakta kalabilmesi oldukça güçleşmektedir. Bu eşitsizlikler, yerel yönetim birimlerini küresel sermayenin parçası durumuna getirmektedir (Bildirici, 2010:43).

Liberal politikalar ve yenilikler IMF (International Money Fund, Uluslararası Para Fonu) ve World Bank (Dünya Bankası) gibi kurumlar tarafından gerçekleştirilmiş ve böylelikle sermayenin sınırlardan bağımsız hareket etmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Sermayeye olumsuz etkiler yapan eşitlik politikaları ve toplumsal eşitliği sağlayacak olan hareketler uygulanmamıştır. Para ve maliye reformları, dinamik bir faktör olan sermayenin rasyonelliğine göre geliştirilmektedir (Altunç ve Şentürk, 2010:535). Güler çalışmasında yerel yönetimlere devredilen yetkiler açısından toplumsal eşitsizlik konusunu dile getirerek önemli bir noktaya değinmektedir ve konu ile ilgili sorunu şu şekilde ifade etmektedir:

“Dünya çapında yerelleşme politikası, coğrafi yakınlığı kullanarak toplumların uzaklıklarını sürekli arttırmaktadır. Yerel yönetimlere devredilen her yetki parçası, hem merkezi hem yerel yönetimleri halktan daha da uzaklaştırma sonucu yaratmaktadır. Bu nedenle tartışmanın özünü, yetkilerin merkezden yerele aktarılıp aktarılmaması konusu oluşturmaz; tartışma, yapılan aktarımın toplumsal eşitsizlikleri derinleştirip derinleştirmedeği sorusuyla ilgilidir.” (Güler, 2006:13).

Harvey (2007) ise çalışmasında burjuvaziye geçtiğinde yerel yönetimin,

ekonomik ve siyasi açıdan önemli bir birikimin oluşmasında önemli bir rol oynadığını savunmaktadır. Liberalizm, özgürleşen sermayenin zenginlik oluşturacağını ve böylece bütün toplumsal alana yayılacağını savunmaktadır (Güler, 2001:2). Uluslararası sermaye kuruluşları, devletin etkisinin minimumda tutulmasını, yerel yönetimlerin merkezi yönetimden mümkün olduğu kadar fazla özerkleşmesini istemektedir. Bu nedenle bu kuruluşlar yerel yönetimlere ve yerelde örgütlenmemiş işgücüne daha kolay ulaşabileceğini düşünmektedir (Geray, 2001:15). Neoliberal reform, yerel yönetimlere bağımsızlık, daha çok kaynak, daha çok destek vermeyi planlamaktadır. Ancak bu hedefler, yerel yönetimleri halk ile yakınlaştırmaktan ziyade, kurumların sermaye birikimleri için kaynak oluşturarak küresel sermaye birikimine destek olmayı hedeflemektedir. Bu hedefler, yerel yönetimlerin demokratik olduğunu kabul eden anlayışlardan yola çıkmaktadır (Güler, 2003:22).

Yerel yönetimler, feodalizmden sonra da merkezileşme aşamasında yine tamamlayıcı bir etkeni oluşturmuştur. Batı ve Doğu ülkelerini de etkileyen bu durum, yerel yönetimlerin tarihsel gelişimi boyunca dinamik bir süreci ortaya koymuştur (Güler, 1993:92).

5. YERELLİK İLKESİNİN POZİTİF ETKİLERİ

5.1. Demokratikleşmeye Katkıları

Demokrasinin doğuşu Antik Yunan'a (Keçeci, 2016:34) dayanmakla birlikte Roma şehir devletleri sayesinde yerel yönetimler demokrasi ile anılmaya başlanmıştır (Pustu, 2005:123). Yeni Çağ demokrasisi, Antik Çağ demokrasisinin sona ermesinden yaklaşık iki bin sene sonra ortaya çıkmıştır (Uygun, 2014:364).

Yerel yönetimler demokrasinin temelinde yer almaktadır. Yerel yönetim birimlerinin 1970'li yıllarda merkezi yönetimden ayrılması ve daha bağımsız bir hale gelmesi oldukça tartışılan bir konudur. Devamlı bir merkezi yönetim sistemi bulunan Fransa'da da yerel yönetim hareketleri 80'li yıllarda hız kazanmış, Amerika ile Avrupa'ya ek olarak dünyanın geri kalanında 20. yüzyılda görülmeye başlanmıştır (Yıldırım, 2015:118). Yerel demokrasinin, demokrasi etkinliğini ve gerçekliğini sağlaması sebebiyle ileri seviyelere taşınması için yerel halkın aktif katılımının mümkün kılınması, bu bağlamda seçim dönemlerinin dışında da katılım mekanizmalarının açık olması ve çoğulcu demokrasinin bir gereği olarak katılma hakkının çeşitli şekillerde kurumsallaşması gerekmektedir (Çukurçayır, 2000:95). Katılım, bilgi edinme ve deneyim paylaşımının yanı sıra bireylerin yaşadığı sorunlar karşısında sahip olduğu hukuki yol ve hakları öğrenmesi bakımından büyük önem taşımaktadır (Karasu vd., 2018:97). Kamu yönetimi

disiplini içerisinde katılım, her şeyden önce sürdürülebilir bir niteliğe sahip olmalı, sınırlandırılmamalı, herhangi bir bireysel çıkar için değil kamu yararı için katılım sağlanmalı ve katılım vizyonerliğini de içerisinde barındırmalıdır. Yerel yönetimlerde katılım, çoğunlukla il idaresinde ve yerel idarenin işlerinde sürece dahil olma ve bunun bir düzenle süreklilik kazanması anlamında kullanılmaktadır (Akdoğan, 2008:14).

5.2. Hizmette Gerçekçilik

Kamu hizmeti, yönetenlerin idaresi ve denetlemeleri ile kamuya hizmet maksatlı olarak görülen işlerdir (Derbil, 1950). Subsidiarite ilkesinin eş anlamda kullanıldığı bir diğer kavram da ‘hizmette halka yakınlık’tır. Hizmetler yerine getirilirken yapılacak olan harcamaların mesuliyetlerinin paylaşılması sırasında söz konusu hizmetleri en etkili biçimde halka ulaştıracak olan, halka en yakın birimlerin tercih edilmesi en sağlıklı olanıdır (Belli, 2017:79). Halkın merkezi idare ile iletişimi ya da görüşlerini ifadesi genellikle yalnızca seçimler sırasında mümkün olmaktadır (Yıldırım, 2014:134). Halka iletilecek olan kamu hizmetlerinden halkın hangilerine, ne derece ihtiyacı olduğu hususunda karara varılması ve hizmetlerin ihtiyaçlarla uyumlu biçimde yürütülmesi (Parlak ve Sobacı, 2012:30-31), halka en yakın olan idari birimlerin yakından incelemesi ile mümkün olacaktır. Birimler, halkın gereksinimlerini önem derecesine göre sıralayarak karşıladığı takdirde, hem halkın çoğunluğunun ihtiyaç duyduğu hizmeti sağlayarak refah seviyesini yükseltmiş hem de demokratik bir şekilde hareket etmiş olacaklardır.

6. YERELLİK İLKESİNİN NEGATİF ETKİLERİ

Yerellik ilkesi ve yerel yönetimin faydaları yanında birtakım sakıncaları da bulunmaktadır. Yerellik ilkesinin sakıncaları merkezi yönetimin çekici yönlerini ön plana çıkarırken merkezi yönetimin negatif unsurları da yerellik ilkesini meydana getirmek için fikirler vermiştir.

6.1. Merkezden Yönetime Etkileri

Yerellik ilkesinin ve yerel yönetimlerin negatif yönleri ele alınırken değinilmesi gereken sorunların başında ülkenin siyasi anlamda bütünlüğünü etkileyerek, merkezi yönetimin siyasi otoritesini sarsma, birliğini bozma tehlikesi gelmektedir.

Kamu tüzel kişisi olan devletin, yine kamu tüzel kişiliğine sahip olan yerel yönetimler üzerinde hukuki şahsiyet olarak bir üstünlüğü bulunmamaktadır (Türkoğlu ve Bucaktepe, 2015:322). Ancak yerinden yönetim birimlerinin, devletin egemenliği altında varlığını sürdürdüğünü o çevrede yaşayan halka

hissettirmesi, merkezden yönetime karşı egemenlik tehdidinin doğmasına fırsat tanınamaması gerekir. Yerellik ilkesinin uygulamasının ileri seviyelere ulaşması bu tehlikeyi doğurabilir (Duran, 1982).

6.2. ‘Yandaşçılık’ Sorunu

Yerellik ilkesi gereği kurulan yerel yönetimlere seçim ile gelen organların ve yöneticinin seçmenlerini kayırması, seçim sırasında hangi bölgeden daha fazla oy aldı ise o bölgede hizmetlerini yoğunlaştırması hususu ortaya çıkabilir (Gözler ve Kaplan, 2013:84-85).

6.3. Sınırlı İmkân Sorunu

Yerellik ilkesinin ön plana çıkmasıyla oluşturulan yerel yönetim birimlerinin, hizmette halka yakınlık (subsidiarite) ilkesi gereği kamu hizmeti ile gerçek ihtiyaçların uyumlu olması, yöneticinin halkın ulaşabileceği kadar yakında olması gibi avantajlarının varlığı yadsınamaz bir gerçektir. Ancak bu hizmetlerin yerine getirilmesi esnasında kullanılacak olan maddi kaynakların merkezi yönetime nazaran kısıtlı olması, hizmetlerin yerine getirilmesinde kullanılacak olan iş gücünün yetersiz olması ve bu güce ulaşma imkanının sınırlı olması dezavantajları da mevcuttur.

6.4. Denetim Sorunu

Yerellik ilkesinin gereklerini yerine getirecek olan yönetim, iktisadi olarak özerktir. Hizmette halka yakınlık ilkesinin getirilmesi ile beraber halka sunulacak gerçekçi hizmetin finansmanını sağlamak, devletçe konulan kanunlara uygun olmak kaydı ile yerel yönetimlerin, mal varlığı ve gelir kaynağı edinmesiyle mümkün olmaktadır. Bu, devletin koyduğu kanunlar ve anayasa ile kısıtlanmış bir özerkliktir (Türkoğlu, 2012-2013:42). Bu özerklik her ne kadar sınırlandırılmış olsa da devletten ayrı bir bütçenin ve mal varlığının mevcut olması merkezden yönetimin, yerel yönetimleri mali yönden denetlemesi önemli bir husus haline gelmektedir.

7. YEREL YÖNETİMLERİN GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE’DEKİ İZLERİ

Yerel yönetimler ilk olarak Batı Avrupa feodal toplumunun içerisinde güç bulan Orta Çağ kentlerinin oluşma sürecinde ortaya çıkan özerk yapılar biçiminde düşünülebilir (Özel, 2013:60). Burada yeni güç kazanmaya başlayan tüccar sınıfının da büyük rolü vardır (Tortop vd., 2016:14). Türkiye’de ise yönetsel ve toplumsal ıslahat, halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılmıştır

(Sunay, 2002:113). Tarihimizde ilk defa 1854'te belediye İstanbul Şehremaneti ile yürütülen yönetim ile Beyoğlu'nda "Altıncı Daire-i Belediye" kurulmuştur (Sunay, 2002:116). 1864 tarihinde ise "Vilayet Nizamnamesi İl Özel İdareleri" oluşturulmuştur (Kartal, 2010:3). 1921 Anayasası ile birlikte illere tüzel kişilik verilmiş ve daha özerk yapılanmaya gidilmiştir (Çiçek vd., 2018:457). 1924 Anayasası ile yerel yönetimlerin yetki alanları sınırlandırılmıştır. 1924'te çıkarılan Köy Kanunu ile köylere tüzel kişilik verilmiştir (Çiçek vd., 2018:458).

1580 sayılı Belediye Kanunu 3 Nisan 1930 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ardından birtakım düzenlemelerle de yerinden yönetim yapıları güç kazanmıştır. Şehirlerin böylesine yüksek bir hızla büyümeleri kentsel problemlerin klasik belediyeçilik görüşüyle çözülmesinin güç olduğu gerçeğini gözler önüne sermiştir. 1984'te yürürlüğe giren 3030 sayılı Kanun ile büyük şehirlerde çift kademeli belediyeçilik anlayışı benimsenmiştir. Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur (Dülger, 2002:2). 1961 Anayasası ile hak ve özgürlüklerin kapsamı artırılmıştır (Aydın, 2021).⁵

1580 sayılı Kanun 2005'e kadar Belediye Kanunu olarak yürürlükte kalmıştır. Belediyelere geniş bir yetki ve görev alanı sunan Kanun, 1929'da yaşanan Büyük Buhran ve devletin ekonomi üzerindeki rolünde yaşanan değişiklikler nedeniyle böyle bir yapıya sahiptir. 1580 sayılı Kanun ile beraber belediyelerde eşitlik sağlanması hedeflenmiştir. Çok partili hayata geçiş sonrasında belediye sayısında ciddi oranda artış yaşanmış, 1945-1960 yılları arasındaki dönemde 412 yeni belediye kurulmuştur (Koçak ve Ekçi, 2010:21). 1960 yılında yapılan askeri darbe ile belediyelerin yönetimi valiliklere ve kaymakamlıklara bırakılmıştır (Eryılmaz, 2003:8). 1960'lı yıllarda kırdan kente yaşanan göç dalgası ile kentlerde ciddi sorunlar ortaya çıkmış ve sınırlı imkânları bulunan belediyeler hızla artış gösteren sorunlara çözüm üretme noktasında güçlüklerle karşılaşmışlardır (Koçak ve Ekçi, 2010:301). 1960-1980 yılları arasında yalnızca merkezi idarenin hazırladığı kalkınma planları mevcut olmakla beraber kamu yönetimi ile alakalı birçok problem yaşanmıştır (Güçlü, 2007:13).

1980 yılından önce de genel temayülü merkezi yönetim olan Türkiye'de 1980 darbesiyle beraber Turgut Özal'ın başbakanlık dönemine dek merkeziliğin en üst seviyede hissedildiği ifade edilmektedir (Güçlü, 2007:14). Sonrasında küreselleşme, tüm dünyada birçok yönden hissedildiği gibi Türkiye'de yerel yönetimler üzerinde de etkisini göstermiştir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2014:36).

---

⁵ Bu çalışmanın yayın tarihi belirsiz olması sebebiyle yayına ulaşıldığı yıl yazılmıştır.

8. TÜRKİYE'DE HİZMETTE HALKA YAKINLIK (SUBSİDİARİTE) İLKESİ VE UYGULANABİLİRLİĞİ

Avrupa Konseyi, 1970'li yıllarda Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı üzerinde görüşmeler yapmış⁶, 6. Mahalli İdarelerden Sorumlu Uzman Bakanlar Konferansı'nda ilk sırada (İnaç ve Ünal, 2007:2) görüşülerek sözleşme şeklinde düzenlenmiştir. Sözleşme metninde Şart'ın en az dört üye onaylanması yürürlük şartı olarak kabul edilmiş, öngörülen sayıdaki üye ülkenin onayıyla da 1 Eylül 1988'de yürürlüğe girmiştir.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, yerel yönetimlerin özerkliği hususunu düzenlemektedir. Şart'ın önsözünde yerel yönetim birimlerinin demokratik yönetim için mühim olduğu, halkın bu şekilde kamu hizmetlerinin, işlerinin yürütülmesine katılma hakkının doğrudan kullanılmasının ancak yerel yönetimlerle mümkün olabileceği düzenlenmiştir.

Özerk yerel yönetimlerin düzenlendiği Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın dördüncü maddesinin üçüncü fıkrasında kamunun yerine getirmek zorunda olduğu hizmetlerin, yerel halka en yakın birimler, makamlar tarafından yerine getirilmesi, subsidiarite ilkesi gereği, öncelik olarak düzenlenmiştir. Türkiye, şartnameyi önce bir tavsiye niteliğinde kabul etmiş sonrasında ise diğer üye ülkelerin sözleşme olarak değerlendirmeyi kabul etmesi ile onaylanmıştır (İnaç ve Ünal, 2007:3). Şartnamenin yirmi maddesi Türkiye tarafından onaylanmış, onaylanan bu maddeler arasında subsidiarite ilkesinin düzenlendiği dördüncü madde (üçüncü fıkra) de yer almaktadır.

Subsidiarite ilkesi, Türkiye'de ilk defa Avrupa Yerel Yönetimler Şartı sonrası düzenlenen 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda düzenlenmiştir (Ertin, 2015:85). Düzenleme, Mahalli İdareler başlığı, "İlkeler ve Politikalar" alt başlığı altındaki ilk cümlede yer almaktadır⁷. Söz konusu düzenlemeye göre, kamu hizmetlerinin karşılanması için üretilen hizmetlerin, daha etkin olabilmesi, kaynakların ölçülü ve rasyonel kullanılabilmesi, yine ilgili hizmetlerin sunulacağı yerde karşılanması ile mümkün olacaktır. Bu ifade açıkça hizmette halka yakınlık başka bir deyişle subsidiarite ilkesini tanımlamaktadır.

⁶ European Commission. Report on the Regional Problems in the Enlarged Community.

⁷ https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/altinci_bes_yillik_kalkinma_plani-1990-1994.pdf).

1990 yılında kalkınma planı hedefleri arasında düzenlenmiş olan subsidiarite ilkesi, 5393 sayılı Belediye Kanunu madde 14'te yer almış ve 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6. maddesinde aynı ifadelerle düzenlenmiştir. Bunun dışında ilke ile alakalı olarak anayasal bir düzenleme bulunmamakla beraber, yerel yönetimlerin kuruluşu ve işleyicini düzenleyen kanunlarda⁸ yerel yönetimlerin görev, yetki ve gelir kaynakları oldukça artırılmıştır (Yıldırım, 2014:138). Subsidiarite ilkesi, birçok ülkede gelişme göstermeye devam etmekte, İlke'nin demokrasi ile sıkı bir ilişki içinde olduğu kabul edilmektedir. Türkiye'de ise yasal düzenlemelere konu olmaya başlamış olan bu ilkenin genel kabul halini alması, zamanla yaşanacak değişimlerle, hukuki ve toplumsal ilerlemelerle mümkün olacaktır. Hizmette halka yakınlık, yerellik veya yetki ikamesi gibi çeşitli isimlerle ifade edebildiğimiz ancak 'halka, yakından, gerçekçi, rasyonel ve hızlı hizmet sağlanması' şeklinde tek bir maksadı olan subsidiarite ilkesinin tam anlamıyla uygulanabilmesi, birçok ülkenin siyasal, sosyal ve hukuki alanlarda gelişmesi ile mümkün hale gelecek ve demokrasi için önemli bir adım olacaktır.

9. SONUÇ

Yerel yönetimlerin uzun zaman içinde değişerek ve gelişerek elde ettiği tecrübe 20. yy sonlarında hissedilmeye başlanmıştır. Uluslararası topluluklar bir araya gelerek yerel birimler bünyesinde vatandaşlarının daha demokratik yönetilmesi için çeşitli çalışmalara imza atmıştır. Subsidiarite ilkesi, küreselleşme ve küresel yönetişimin getirdiği zorluklara bir yanıt olarak önerilmiştir. Anlaşıldığı üzere yerel yönetimlerle alakalı bütün düzenlemelerde yer alan subsidiarite kavramı, kuvvetli yasal çerçevede düzenlendiği takdirde halkın güvenli biçimde yönetime katılmasına, refahı için ihtiyacı olan hizmetlerin sağlanmasında söz sahibi olmalarına imkân vermektedir. Özellikle yetkinin bir merkez ve üye birimler arasında dağıldığı durumlarda, siyasi veya yasal bir düzen içinde yetkinin tahsisini veya kullanımını düzenlemektedir. Türkiye'nin subsidiarite kavramıyla tanıştığı Avrupa Yerel Yönetimler Şartı'nı imzalaması ve onaylaması, yerel yönetimlerde halkın kendisini yönetmesi açısından önemli bir adımdır. Avrupa Yerel Yönetimler Şartı'ndan sonra düzenlenen 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda hizmette halka yakınlık ilkesi hedef olarak yer almasına rağmen sonrasında bu hususta herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak yerel yönetimler üzerinde yasalarla düzenlenmiş ağır denetimler, günümüzde hafifletilerek Belediye Kanunu, Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve İl Özel İdaresi Kanunu ile yerel

---

⁸ 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu

yönetimlere ve yöneticilere daha geniş yetkiler tanınmıştır. Yerel yönetimlere yetki tahsis ederken veya bu yönde bir politika oluştururken subsidiarite ilkesini kullanma yetkisinin, Türkiye’de merkezi makamlara, merkezi yasama organlarına verilmesi, yerellik ilkesinin dezavantajlarından olan merkezi yönetime olumsuz etkisini ortadan kaldıracaktır. Böylece uygulanabilirlik sağlanacak, sınırı aşan özerkliğin önüne geçilebilecektir. Gerekli tüm önlemlerin alınması, hukuki sınırların çizilmesi ile yerel yönetimlerde hizmette halka yakınlığın benimsenmesi, halkı yönetime dahil ederek demokrasi için umutlandıran adımlar atılması, subsidiarite ilkesinin toplumsal, siyasal yapıya uyumun sağlanması önem arz etmektedir. Subsidiarite ilkesi dinamik bir yapıya sahiptir. Bu anlamda akademik çalışmaların (Martin, 2020; Hanson, 2011; Barroche, 2010; Saurugger, 2010; Beaud, 2009) önemli bir kısmı federalizme götüren bir ilke olduğu konusunda hemfikirdir.

YAZARLARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluşun destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

1580 Sayılı Belediye Kanunu, <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1471.pdf> (Erişim 05.05.2021)

3030 Sayılı Kanun, Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükümünde Kararname nin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc067/kanuntbmmc067/kanuntbmmc06703030.pdf (Erişim: 10.05.2021)

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf> (Erişim 10.05.2021)

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5302.pdf> (Erişim 06.05.2021)

5393 Sayılı Belediye Kanunu,

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> (Erişim: 06.05.2021)

Akdoğan, Y. (2008). Yerel Siyaset-Kavramlar. *Yerel Siyaset Konulu Sempozyum Bildiri Kitabı*, İstanbul, Okutan Yayınları, 1.Baskı, 9-14.

Akyol, İ. T. (2012). *Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Ortaya Çıkış Sürecinin Günümüz Yerel Yönetim Sistemi Üzerine Etkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

Althusius, J. (1614). *Politica Methodice Digesta et Exemplis Sacris et Profanis*. İngilizce çevirisi: *Politica*, edited and translated by Frederick S. Carney, 1995, Liberty Fund, Indianapolis (<http://oll.libertyfund.org/title/692>). (Erişim Tarihi: 20.04.2021).

Altunç, Ö.F. ve Şentürk, B. (2010). Türkiye’de Özel Yatırımlar ve Kamu Yatırımları İlişkinin Ampirik Analizi: Sınır Testi Yaklaşımı, *Maliye Dergisi*, (158), 531-546.

Aristoteles. (1874). *La politique*, J. Barthelemy Saint Hilaire Çevirisi, *Librairie Philosophique de Ladrange*, Paris.

Arslan, E. (2019). Yerel Yönetimlerin Gelişim Süreci ve Düşünsel Temelleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Kamu ve İşletme Yönetiminde Yeni Perspektifler*, ed. Sezer, Ö. / Çavuşoğlu, H., *Iksad Publications*, Ankara, 109-143.

Aydın, M.B. (2021). Hukuk Devleti Nedir ve Türkiye’de Nasıl Güçlendirilir? <http://www.liberal.org.tr/upresimler/MuratBurakAydin.pdf>. (Erişim: 20.04.2021)

Aydın, Y. (2011). Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Gelişim Süreci, *Dış Denetim E-Dergi*, 11-20.

Barlas, E., Karagöz B. (2007). Subsidiarite İlkesi: Kavramsal Bir Çerçeve, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, (1), 155-174.

Barroche, J. (2010). *L’État post-totalitaire : au principe de la subsidiarité européenne : libéralisme et christianisme*, These de Doctorat, Institut Politique de Paris.

Beaud, O. (2009). *Théorie de la Fédération*, Paris, PUF, s.447.

Belli, A. (2017). Türk Yerel Yönetim Sisteminin Yerellik İlkesi Açısından Değerlendirilmesi / Evaluation of the Turkish Local Government System In Terms Of The Principle Of Subsidiarity, *Turkish Studies -International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Tahsin Aktaş Armağanı) Volume 12/3, www.turkishstudies.net, Doi Number: <http://dx.doi.org/10.7827/turkishstudies.11348>, 75-92.

Bildirici, S. S. (2010). Küreselleşme, Yeni Dünya Düzeni ve Yerelleşme İlişkisi, *Dünden Bugüne Küreselleşme Yerelleşme ve Türkiye*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Clergie J.-L. (1998). *Le principe de subsidiarité*, Paris, Ellipses.

Çelik, F. ve Usta, S. (2010). Klasik Liberalizmde" Özgürlük" ve Liberalizmin Yerel Yönetimlere Bakışı, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2010, 121-135.

Çiçek, H., Eyidiker, U., Poyraz, E. (2018). Türkiye’de Belediye İdarelerinin Hukuksal Statüsü Üzerine Bir Değerlendirme. *UYSAD*, 11, <http://acikerisim.kirklareli.edu.tr> (Erişim 04.05.2021) 452-467.

Çukurçayır, M. A. (2000). *Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi*. Ankara: Yargı Yayınları.

Derbil, S. (1950). Kamu Hizmeti Nedir? *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 7 (3), Doi: 10.1501/Hukfak_0000000213.

Dülger, İ. (2002). DPT’nin Kuruluşunun 42. Yılı., Özel Sayı, *Planlama Dergisi*, Ankara.

Duran, L. (1982). *İdare Hukuku Ders Notları*, İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Endo, K. (1994). The Principle of Subsidiarity: From Johannes Althusius to Jacques Delors, Hokkaido University Collection of Scholarly and Academic Papers : HUSCAP, 44(6),652-553. [https://eprints.lib.hokudai.ac.jp/dspace/bitstream/2115/15558/1/44\(6\)_p652-553.pdf](https://eprints.lib.hokudai.ac.jp/dspace/bitstream/2115/15558/1/44(6)_p652-553.pdf).

Ertin, M.G. (2015). *Avrupa'da ve Türkiye'de Yerel Özerklik ve Subsidiarite İlkesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, İstanbul.

Eryılmaz, B. (2003). *Kamu Yönetimi*, İstanbul: Erkam Matbaası.

European Commission (1973). Report on the Regional Problems in the Enlarged Community . COM (73) 550 final. Brussels: Commission of the European Communities.

Friedrich, C.J. (1932). *Politica, Methodica Digesta of Johannes Althusius*, Harvard University Press.

Geray, C. (2001). Kentleşme Sorunlarının Çözümü Açısından Küreselleşme, Özelleştirme, Yerelleşme ve Yerel Yönetimler. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, C.10, S.4, 7-22.

Gözler, K., Kaplan, G. (2013). *İdare Hukuku Derleri* (14), Bursa: Ekin Basın Yayın Dağıtım.

Güçlü, S. (2007). 1980 Sonrası Türkiye'de Yerel Yönetimler İçin Önerilen Modeller. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.

Güler, B. A. (1993). Yerel Yönetim Tarihine Yaklaşım Sorunu, *Amme İdaresi Dergisi*, 26(1), 87-96.

Güler, B. A. (2001). Devletin Yeniden Yapılandırılması, *Chp Sol Kanat Grubu Toplantısı'nda Ankara'da Yapılan Konuşmanın Metni*, <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/bguler/pdf/yonetisim.pdf>

Güler, B. A. (2003). Devlette Reform. *Mimarlar Odası Ankara Şubesi Konferansı*, 2003, 1-26.

Güler, B. A. (2006). *Yerel Yönetimler*, Ankara: İmge Yayınları.

Hanson, S. (2011). Entre Union européenne et Région wallonne : multiplicité des échelons de pouvoir et subsidiarité territoriale Analyse de la subsidiarité territoriale au travers des directives Seveso, IPPC, responsabilité environnementale et de leurs mesures de transposition en Région wallonne.

Universite de Liege, Belgique, These de Doctorat.
<https://orbi.uliege.be/handle/2268/104000>.

Harvey, D. (2007). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.

Horace, CH. (2014). Du sens des mots le Principe de subsidiarité, <http://www.lheurasie.hautefort.com>.

İnaç, H., Ünal, F. (2007). Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ve Türkiye'de Belediyeler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (17), 1-24.

Karasu, M., Çelik, L., Altıparmak, C. (2018). *100 Soruda Kent Konseyi*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Kartal, N. (2010). İl Özel İdarelerinin Yeniden Yapılandırılması: Uygulama Aşaması Üzerine Bir Çözümleme, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Keçeci, İ. A. (2016). Sokrates'ten Çıpras'a Yunanistan'ın Demokrasi Serüveni. *Euro Politika*. S.1, 34-44.

Koçak, S. Y. ve Ekşi, A. (2010). Katılımcılık ve Demokrasi Perspektifinden Türkiye'de Yerel Yönetimler, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (21), 295-307.

Köse, H. Ö. (2004). Yerel Yönetim Olgusu ve Küreselleşme Sürecindeki Yükselişi, *Sayıştay Dergisi*, 52(1), 3-42.

Leurquin-De Visscher Fr. (2002). «Existe-t-il un principe de subsidiarité?», *Le principe de subsidiarité*, Bruxelles, Bruylant, 21-45.

Martin, A. (2020). *L'instrumentalisation du Principe de subsidiarité, un révélateur de la nature juridique de l'union Européenne*, These de Doctorat, Université de Strasbourg, Centre d'études internationales et européennes.

Le Grand Dictionnaire, <https://www.grand-dictionnaire-latin.com/dictionnaire-latin-francais.php?lemma=SUBSIDIARII100>, Erişim Tarihi: 10.02.2021.

Le Grand Dictionnaire, <https://www.grand-dictionnaire-latin.com/dictionnaire-latin-francais.php?parola=subsidium>, Erişim tarihi: 10.02.2021

Lejeune Y. (2015). «Retour aux sources de l'idée fédéraliste», in Europe(s), Droit(s) européen(s), une passion universitaire. Liber amicorum en l'honneur du Professeur Vlad Constantinesco, Bruxelles, Bruylant, 739-755

Metin, Y., Altan, Y. (2011). Lizbon Antlaşması Sonrasında Subsidiarite İlkesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.16, 131-147.

Millon-Delsol Ch. (1992). L'Etat subsidiaire. Ingérence et non-ingérence de l'Etat: le principe de subsidiarité aux fondements de l'histoire européenne, Paris, PUF.

Millon-Delsol Ch. (1993). Le principe de subsidiarité, Paris, PUF.

Neven, D. (2017). Le principe de subsidiarité dans les systèmes fédéraux de répartition des compétences. Faculté de droit et de criminologie, Université catholique de Louvain, 2017. Prom.: Bonbled, Nicolas. <http://hdl.handle.net/2078.1/thesis:11737>.

D'onorio J.-B. (1993). «La subsidiarité. Analyse d'un concept », in La subsidiarité, de la théorie à la pratique, Paris (VI), Téqui, 9-39.

Oktay, E., Pekküçükşen Ş. (2009). Yerel Yönetimlerin Demokratikleşmesinin Bir Aracı Olarak Sivil Toplum Kuruluşları -Türkiye İçin Kısa Bir Değerlendirme-. *KMU İİBF Dergisi*, Y.11 S:16, 172-186.

Ökmen, M. ve Baştan, S. (2004). Küreselleşme-Yerelleşme Dinamikleri ve Bir Yönetişim Faktörü Olarak Yerel Yönetimler, A. Akdemir (Dü.), *Yerel Yönetimler Kongresi*, Düünden Bugüne Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma, Bildiriler Kitabı içinde (s. 209-241), Ankara: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi.

Öner, Ş. (2006). *Yeni Mevzuat Çerçevesinde Türkiye'de Belediye Yönetimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özel, M. (2013), Özerk Yerel Yönetimlerin Oluşumunda Kentlerin Tarihsel İşlev, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Y.2013, C.18, S.2, s.47-64.

Parlak, B., Sobacı, Z. (2012). *Ulusal ve Küresel Perspektifte Kamu Yönetimi Teori ve Pratik*, Bursa: Mkm Yayınları.

Pontier, J.M. (2003). Le Principe de Subsidiarité au profit des collectivités locales, *RJOI*, numéro:3. <https://www.rjoi.fr/index.php?id=2986>.

Pustu, Y. (2005). Yerel Yönetimler ve Demokrasi, *Sayıştay Dergisi*, 121-1

Quadragesimo anno, Vatican, (1931). http://www.vatican.va/content/pius-xi/fr/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19310515_quadragesimo-anno.html.

Roughneen, D. (2017). *Humanitarian Subsidiarity: A New Principle?*, Birleşik Krallık: Cambridge Scholars Publishing.

Rouvillois, F. (2005). L'efficacité des normes, réflexions sur l'émergence d'un nouvel impératif juridique, Collection Etude, Fondation pour l'innovation Politique.

Saurugger, S. (2010). Théories et Concepts de l'Intégration Européenne, Paris, Presses de Sciences Po, 488.

Sunay, C. (2002). Belediyeciliğin Doğuşu Sürecinde Osmanlı Mirası, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (3)1, 113-133.

Şengül, H. T. (1999). Yerel Yönetim Kuramları: Yönetimden Yönetişime, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 8(3), 3-19.

Şengül, H. T. (2009). *Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçlerinin Eleştirisi*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2014). Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu. *Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018*, Ankara.

Tortop, N., İsbir, E. G., Aykaç, B., Yayman, H., Özer, M. A., (2016). *Yönetim Bilimi* (10. b.). Ankara: Nobel Basım Yayın.

Traité sur l'Union Européenne (Version Consolidée), (2012). https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0002.02/DOC_1&format=PDF.

Treaty Of Amsterdam Amending The Treaty On European Union, The Treaties Establishing The European Communities And Certain Related Acts, (1997). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11997D/TXT>

Türkoğlu, İ. (2012-2013). Yerel Yönetimlerin Mali Özerkliği, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c.17-18, s.26-27-28-29, y.2012-2013, 41-70.

Türkoğlu, İ. ve Bucaktepe A. (2015). Yerel Yönetimlerin Mali Özerkliği ve Avrupa Birliği Ülke Uygulamalarından Örnekler, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, c.24, s.2, 319-336.

Uygun, O. (2014). *Devlet Teorisi*, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Yıldırım, A. (2014). Yerellik İlkesi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Bir Değerlendirme. *The Journal of Academic Social Science*. Y. 2, S. 5, 130-140.

Yıldırım, M. (2015). Yerel Yönetimlerde Değişim Yönetimi, *Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(2), 116-126.